

Face- en buiklift horen bij de natuur

Het voortdurende succes van de documentaire *Beperkt Houdbaar* van Sunny Bergman is op het eerste gezicht eenvoudig verklaarbaar. Wie er is niet onzeker over het uiterlijk, ziet opkomende rimpels met zorg tegemoet of huivert bij het zien van opgespoten lippen? De film shockeert met beelden van een schaamlipcorrectie bij een tienermeisje, uitgevoerd door op een op dollars beluste dokter. Het gepresenteerde beeld is een door de mode- en cosmetica-industrie gefabriceerd schoonheidsideaal die vrouwen dwingt tot plastische chirurgie. De documentaire haakt in op een brede maatschappelijke trend, nog onlangs pleitte Minister Plasterk in zijn emancipatienota voor een mediacode tegen “de huidige seksualisering waarbij meisjes en vrouwen als lustobject worden geportretteerd”. De opkomst van plastische chirurgie lijkt parallellen te hebben met die van auto, mobiele telefoon of internet: theoretisch kan nog prima zonder geleefd worden, maar in de praktijk is het gemis toch een handicap. In een wereld vol verbouwde vrouwen is de weigeraarster het lelijke eendje die zonder partner achterblijft of bij sollicitaties wordt gepasseerd. Een kunstmatig schoonheidsideaal dringt het privé-leven binnen en een miljardenindustrie heeft de mensheid in een kostbare tang.

In tegenstelling tot wat deze analyse doet vermoeden is het succes van de documentaire vooral toe te schrijven aan een romantische levensopvatting. Cultuurfilosoof Maarten Doorman laat in *de Romantische Orde* zien hoe sterk ons wereldbeeld doortrokken is van een romantische ethiek. Volgens een van de grondleggers, Rousseau, is de moderne mens door het samenleven in grote groepen steeds meer vervreemd geraakt van zijn oorspronkelijke natuur. In een moderne interpretatie van dit gegeven doet een stad voortdurend een beroep op primaire behoeftes met winkels en restaurants. Daarnaast staan in een stad de meeste mensen in anonieme of hoogstens economische relatie tot elkaar, op straat komt men elkaar wel tegen maar kent men elkaar niet. Dit alles leidt tot vervreemding, de filosofische term voor een onnatuurlijk gevoel van opgejaagdheid en ontheemding. Moderne symptomen zijn drukke agenda's, eenzaamheid en verslaving. Daarom is de natuur ook zo rustgevend: deze heeft niets te verkopen, laat de mens met rust en hierin vindt de mens zichzelf terug. Pas sinds de romantiek *wandelt* de mens in de natuur.

Een grondthema van de romantiek is dus authenticiteit, natuurlijkheid. Doorman wijst er op dat, hoewel veel mensen romantiek associëren met flauwvallende dames en zoete liefdesliedjes, deze zich op allerlei plaatsen in de maatschappij prominent manifesteert. Voorbeelden zijn de rebelseheid van popmuziek, de new age met zijn nadruk op de ontplooiing van “the inner self”, het negatieve beeld van de kille wetenschap en de geprivilegeerde positie van kunstenaars als emotionele wegwijzers van de maatschappij. Maar ook een alledaags bezoek aan de supermarkt toont een reeks producten die “met passie” of “authentieke ingrediënten” zijn bereid.

Waar plastische chirurgie uit den boze was omdat de mens niet op de stoel van God mocht zitten, neemt tegenwoordig “de Natuur” steeds vaker deze plaats in. Onnatuurlijkheid is slecht, corrumpeert de gang van het leven zoals het door de

natuur bedoeld is. Het is daarom zaak de veroudering waardig te dragen en niet in te grijpen in de kwaliteiten en processen die we *van nature* hebben meegekregen. Het romantische wereldbeeld leidt tot een diepe angst voor onnatuurlijkheid, Frankenstein is nooit ver weg.

Hoe onnatuurlijk is plastische chirurgie, of liever, hoe *ongewoon*? Het afbinden van voeten was in China eeuwenlang dagelijkse praktijk. Deze waren symbool van én ticket tot de hogere klasse. Naar schatting ging het in het afgelopen millennium om twee miljard vrouwen. Andere voorbeelden zijn de Karen Padaung uit Thailand die met metalen ringen nekken oprekken en tot schoteltjes vervormde lippen bij Afrikaanse stammen. Ook in het westen werden nog niet zo lang geleden tailles geforceerd met extreme corsetten. Ingrijpen in het natuurlijke lichaam is waarschijnlijk zo oud als de mensheid zelf, plastische chirurgie is geen recent verschijnsel maar juist een van de vroegste vormen van mode.

Natuurlijk hebben de bovenstaande voorbeelden betrekking op vrouwen en zijn deze volgens huidige humanistische of feministische maatstaven beperkend of onderdrukkend. In de geschiedenis van de mensheid komen de mannen er inderdaad beduidend soepeler vanaf, hoewel ook hier op ruime schaal sprake is van tatoeages, scarification en allerlei andere ingrepen op het lichaam. Deze zijn dan echter vaak meer bedoeld om de aan mannelijkheid gekoppelde weerstand tegen pijn te bewijzen dan dat zij een esthetische functie hebben.

In de documentaire verzucht een wetenschapster dat in de jaren zeventig zo'n goed begin gemaakt was met ontkrachten van schoonheid als definiërend kenmerk van vrouwelijkheid. Maar zoals het marxisme voorbij ging aan de diepere drijfveren van de mensheid, gaan het feminisme en de daarop geïnspireerde wetenschappers veelal voorbij aan biologische verschillen tussen mannen en vrouwen. Maar evolutietheorie is kille wetenschap, ontkent per definitie "essenties" en "authenticiteit" en is dus niet romantisch. Want naast het gangbare beeld van het organisme dat zich aanpast aan de omgeving onderscheidde Darwin nog een tweede belangrijke kracht in de evolutie: de seksuele selectie. Het mannetje of wijfje dat het meeste indruk op het andere geslacht maakt krijgt de seksuele partner met de beste genen. Dit leidt in de natuur tot uitwassen als de pauwenstaart, een volledig onnuttige versiering. Deze is waardeloos bij de dagelijkse zoektocht naar voedsel of bij het ontlopen van vijanden, maar pauwenvrouwtjes vallen op de pauw met de mooiste staart, de krachtige pauw die zich de luxe van een dergelijk ornament kan veroorloven. Bij de mensen verkrijgen al miljoenen jaren mannetjes met kracht, dominantie, of in moderne termen maatschappelijk succes, de mooiste vrouwtjes. Bij vrouwen vervult, sterker dan bij de mannen, schoonheid deze functie. Dit alles is geen aannemelijke theorie, maar wordt ondersteund door recent neurologisch en biochemisch onderzoek, zoals bijvoorbeeld beschreven in *De vrouwelijke hersenen* van Louann Brezendine.

De verankering van het schoonheidsideaal in de evolutie relativeert ook de stelling van filosofe Ariel Levy dat de met de computer gemanipuleerde foto's leiden tot ideaalbeelden die in de natuur niet voorkomen. Waar voorheen de zeldzame topmodellen ten minste nog "echt" waren, is volgens haar nu een schoonheidsideaal ontstaan dat per definitie onbereikbaar is. Het is de vraag of een combinatie van een wereldwijde selectie van modellen, visagie, studiobelichting en fototechniek niet al

decennialang een volledig onbereikbaar ideaal schept. De glossy wereld van modellen en sterren is vergelijkbaar met een moderne Griekse Olympus vol goden waartoe gewone stervelingen zich wel toe moeten verhouden, maar waarvan de onbereikbaarheid breed geaccepteerd is.

Vanuit humanistisch en liberaal perspectief is het belangrijk om zo veel mogelijk vrijheid voor het individu te creëren maar het schoonheidsideaal komt niet uit de lucht vallen en wordt zeker niet alleen door de commerciële sector gefabriceerd.

Symmetrie en jeugdigheid gaan samen met een goede vruchtbaarheid.

Schoonheidsidealen zijn van alle tijden, evenals plastische chirurgie. Het cruciale punt, dat ook in de documentaire overeind blijft, is dat van de keuze, de mogelijkheid voor vrouwen om zich te onttrekken aan schoonheidsidealen. En ook hier weer is een belangrijke nuancering aan te brengen met een korte analyse van de uitgaanscultuur. Sinds jaar en dag is dit namelijk dé plek waar adolescenten hun seksuele en culturele identiteit bepalen, vaak voor het leven. Hierin zijn ruwweg twee stromingen te onderscheiden: een hoofdstroom met vroeger disco en nu house of urban, veelal hedonistisch, met nadruk op uiterlijk en schoonheidsidealen. Maar daarnaast is er een groot alternatief circuit met een nadruk op het innerlijk. Vroeger vervulde de rockmuziek deze functie, tegenwoordig kan de sterke opkomst van singer-songwriters hieronder geschaard worden. Lowlands, Pinkpop en andere grote festivals zijn voorbeelden van deze bloeiende romantische optie in de jeugdcultuur. Dat deze substrooming zich met groot succes staande houdt ondanks dat de meerderheid van de bevolking al tientallen jaren de mogelijkheid heeft om met dure make-up en mode een schoonheidsideaal na te jagen, is veelzeggend. Zelfs in het internetspel Second Life, een wereld zonder cosmetische beperkingen, geven nog steeds grote aantallen mensen er de voorkeur aan om als gewoon mens, dier of alien door het virtuele leven gaan.

Sunny Bergman's film is geen documentaire maar een belangrijk pamflet. Belangrijk, omdat het de opkomende brede beschikbaarheid van plastische chirurgie signaleert en waarschuwt voor de uitwassen daarvan. Een pamflet, omdat de film een gedateerde feministische opvatting koppelt aan excessen en zo een sterke irreële angst oproept, de industrie zou ons onvermijdelijk richting schaamlipcorrectie drijven. Want zoals bij alle nieuwe ontwikkelingen zal plastische chirurgie door de meeste mensen gewoon op een verstandige manier ingezet worden en uiteindelijk een normale (culturele) plek in de maatschappij krijgen. Onlangs gelastte een Engelse rechter de toevoeging van een aantal nuances bij een landelijke educatieve vertoning van *Een Ongemakkelijke Waarheid* van nobelprijswinnaar Al Gore. Het is de vraag welke relativeringen een Nederlandse rechter in dit geval zou opleggen.